

L6n

1735

1999

ՆՈՒԷՐ
ԿԱՂԱՆԴԻ

ՀՔ 1740

41735-ԱՎ

ՆՈՒԷՐ
ԿԵՂԵՆԳԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ
ՆԸԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐՆԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՎԱՅԵԱՆ

1879

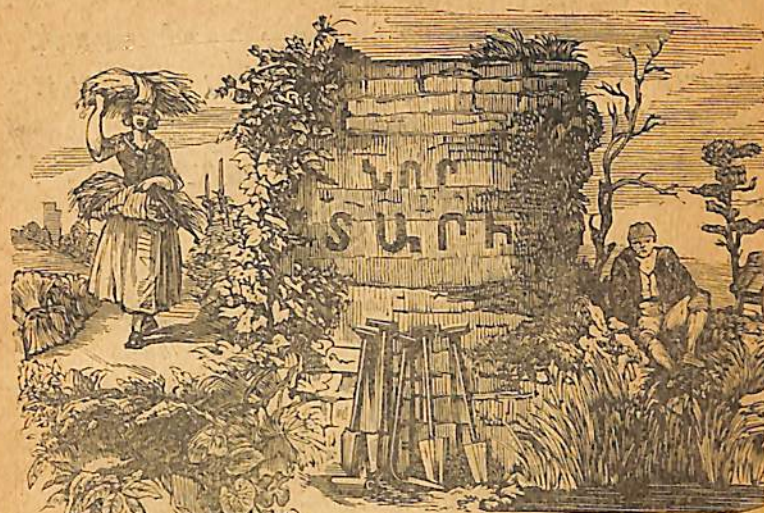
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՎԱՅԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ ԳԻՏՈՐԱՆԻ ԽԱՆ ՎԱՐԻ յԱՐԻ ԹԻՄ 7

1907

մենքնիս ալ լաւ կը յիշենք, որ
նախընթաց քանի մը տարիներն
մեր երկրին համար դառնու-
թեան, աւերման և թշուառու-
թեան տարիներու շարք մը ե-
ղան. դուցէ 1880 տարին աւե-

լի բարեբաղդ գանուի և մեզ շուտով մոռցնել տայ
անցեալը: Այս յուսով իմ փոքրիկ ընթերցող բարե-
կամացս ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ Հնորհաւորելով բարեբաստիկ օրեր
կը մաղթեմ:

Ամենքնիս ալ երբ կաղանդի առջի օրը կ'ուզայ,
նոր նոր հագուստներ կը հագնինք, ուրախ ըլլալ և

զուարթ խօսիլ կ'ուզենք, կարելի է ըստի թէ՛ այսպիսի ուրախալի օրուան մը համար շինուած գրքոյկի մը առաջին երեսը, ինչո՞ւ այս տխուր և յուսահատ պատկերը գրուած է :

Ձեր մէջէն շատերնիդ տեսած ըլլալու էք այն թըշ-

Գաղթական տղայք

ւառ արարածները՝ որք թումէլի կողմէն մայրաքաղաքս գաղթեցին և Հայաստանի կողմէն ալ շատ մը Հայեր օտար երկիրներ գաղթեցին :

Ահա այս պատկերին մէջ տեսնուած տղան՝ պատե-

րազմի երեսէն փախչող և իրեն ծնողքը կորսնցնող, թշուառ, մերկ և անօթի Հայ տղուն մէկուն պատկերն է :

Կարծեմ թէ այսպիսի յուսահատ և խեղճ տղու մը տեսքը՝ ձեզ նման փափուկ սիրտ կրող մանկանց աչքին զզուելի չեն երեւիր :

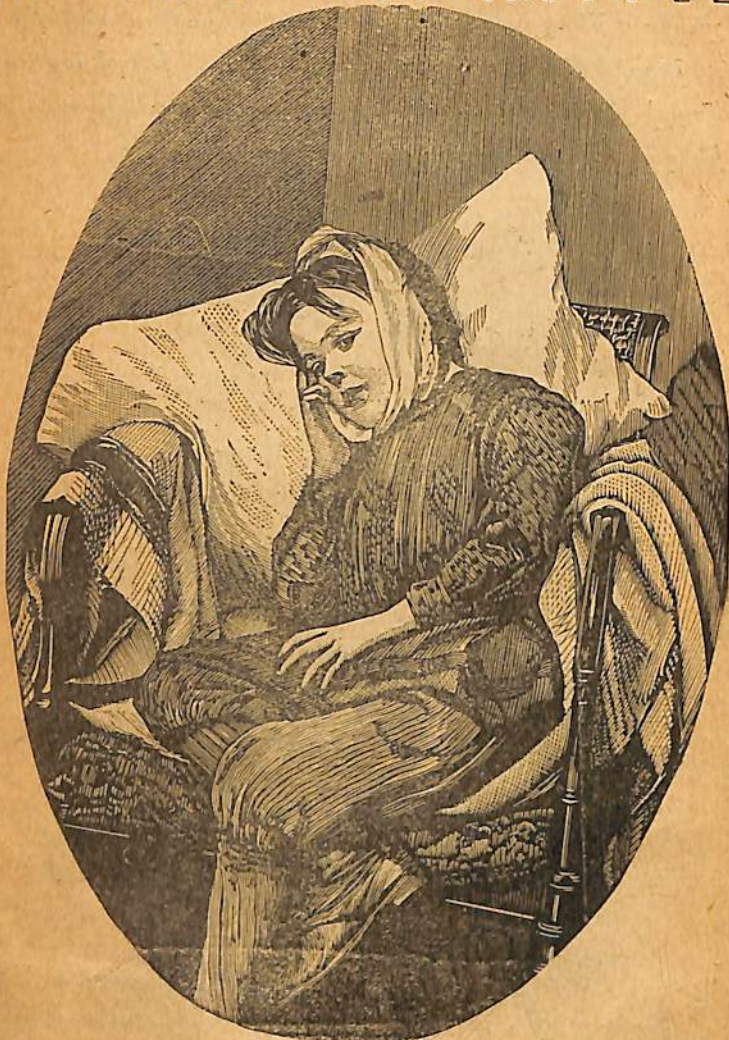

Աղքատ ընտանիք

Խղճալի չէ, սա խեղճ մօրը վիճակը, որ մէկ ձեռքով փոքրիկ մանկիկ մը գրկած, և միւս երեք հատ մանկիկները փոլորտիքը շարուած՝ ապշութեամբ իրենց

մօրը երեսը կը նային : Բարերար մարդիկ այս խեղճ ըն-

տանեաց բնակարաննին բաց տեսնելով՝ ասոնց թշուառ
փիճակը կը տեսնեն , և իրենց առատասրտութեամբը ա-

նոնց շատ օգնութիւններ եւ բարերարութիւններ ըրին:

Հիշանդ տղամ կերպիւոր կ'ուտէ
Դսւք , սիրելիներս , այսպիսի աղէտքի մը չի հան-

դիպեցաք, երբ քիչ մը հիւանդանաք կամ մէկ քիչ մը անհանգստութիւն իմանաք, ձեր ծնողքը շուտ մը տաքուք անկողիններու մէջ զձեզ կը պառկեցնէ, բըժիշկ, դեղ՝ արագութեամբ կը հասնի, փափուկ անկողիններու մէջ հանգիստ պառկած տաք տաք ապուրը ձեր առջև կը բերուի, և ամեն ջանք ի գործ կը դրուի՝ որ ձեր անհանգստութիւնը շուտով անցնի: Այսպիսի խնամքներու մէջ եղած ատեննիդ՝ արդեօք այսպիսի խեղճ որբ մը ձեր աչքին առջև կը բերէք, որ ձիւներու մէջ օրերով թաղուած և կամ անտառի մը խորը սովամահ մեռնի:

Հաղարաւոր մանկանց և ծնողաց սիրտը կտրտող այս անգութ պատերազմը, այսպիսիներուն անուշ անուշ զրուցող և իրենց մնունդը ու հագուստը հոգացող հայրերն ու մայրերը ողջ չի ձգելով՝ այս պատկերին մէջ երեւցող տղուն նման հաղարաւորները թափառական փողոցները և լեռները ձգեց:

Որչափ որ փոքրիկ տղայ մը ըլլաք, կրնաք ձեր ձեռքը սրտերնուդ համեմատ գործածել, ամենափոքր անձրեւի կաթիլներ միանալով դեռ մը կը կաղմեն, նոյնպէս դուք ալ փոքրիկ հասակնուդ վարժեցէք այսպիսի խեղճերու օգնել, ինչ կերպով որ լինի:

ԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՔԱՐՈԶ ՄԸ

փոքրիկ Արմենակ օր մը մեծ պաքի մէջ եկեղեցի գնաց, շատ անգամ եկեղեցի դացած էր, բայց քարոզ մտիկ ըրած չէր: Նոյն իրիկունը քարոզ կը տրուէր եկեղեցին. Արմենակ աղէկ մը միտքը պահեց: Երբ տուն դարձաւ սկսաւ իր հօրը, երբեմն իր մօրը և երբեմն ալ իր փայտէ ձիուն քարոզ կ'ուտար:

Արմենակ օր մը կատուներուն ալ քարոզ մը տալ ուզեց, ուստի անոնցմէ քանի մը հատը մէկ տեղ ժողվեց: Սեւ կատուն պոչը ետին ձգելով և երկու թաթերը փոքրիկ նստարանին վրայ դնելով հանդարտութեամբ Արմենակայ երեսն ի վեր կը նայէր: Խառուտիկ կատուն քիչ մը մոմաւելով և քիչ մ'ալ տհաճութիւն ցցունելով քաղաքավարութեամբ գնաց սեւ կատուն քով նստաւ. իսկ ամենէն փոքրիկ կատուն՝ քարոզին

Ինչ ըլլալը յառաջուրնէ գուշակելով կամացուկ մը կը-
ծիկը գրաւ :

Գանք հիմայ Արմենակայ քարոզին :

Արմենակ գիրքը բացաւ , և սկսաւ բարձր ձայնիւ
քարոզել կատուններուն :

Արմենակ քարոզ կ'ուստայ

« Ամեն ասեմ՝ ձեզ : Ամենեւին գողութիւն ընելու
չէք , եւ ձեր առջև դրուած կերակուրէն զատ բան չի
պիտի ուտէք : Միշտ լուացուելու էք , ու մաքուր կե-
նալու համար միշտ փոյթ տարէք , ինչպէս սա տանտի-

կին կատունները կը տեսնէք , որոնք իրենց ճերմկեղէն-
ները լուանալէն ետքը կը չորցնեն : Զանալու էք միշտ
մուկերը բռնել , և ամենեւին մուկ մը փախցնելու չէք :
Միշտ աշխատասէր եղիք , կրցածնուդ չափ արուեստ

Պատկերհան կատու

մը սորվեցէք , որ ձեր օրական ապրուստը հոգ աք : Արդ-
եօք սա պատկերհան կատուն ձեզ օրինակ կ'ընայ ըլլալ :

Միշտ արթուն կեցե՛ք և սա ձոյլ ու դանդաղ կատու-

Խաթոռնի կատուներ

ներուն մի՛ նմանի՛ք. եթէ դրօսնուլ ուղէ՛ք՝ մէկուն

Ժոյլ կատուներ

մէկալին երեսը մի՛ ճանկուտէ՛ք եւ արին վաղցնէ՛ք,

այլ եթէ ուղէ՛ք՝ կրնա՛ք բօլքա կամ վաղ խաղալ ամէն :

Արմենակին քարոզը թէ և շատ երկայն չէր, բայց շատ աղդու էր : Երբէ՛ք լսուած՝ բան չէ՛ որ կատու մը քիչ մը նստելով այսչափ ճշմարտութիւն մէկէն մտիկ ընէ :

Արդեօք կատուները Արմենակայ քարոզէն բան մը

Բօլքա խաղող կատուներ

հասկըցան. — Հարկաւ ոչ : Բայց Արմենակայ ըսածներուն ամենքն ալ ճշմարտութիւններ էին. քանզի ինք փոքրիկ հասակէն վարժուած էր դողութիւն չընելու, միշտ մաքուր էր և իր ձեռուրները ծոյլ չէին՝ այլ միշտ կ'աշխատէին իւր ծնողացը օգտակար լինելու :

Յուսամ թէ՛ իմ փոքրիկ ընթերցողներուս բարի օրինակ մը կ'ըլլայ Արմենակայ և կատուներու պատմութիւնը :

սոնց մարմինը կլոր, երկայն
ձևով ու առանց ոտքի է, գը-
լուխնին ըստ մեծի մասին խե-
ցւով, իսկ մարմնոյն ուրիշ
կողմերը թեւերով ծածկուած են :
Լեզունին նեղ, բարակ, խիստ եր-
կայն ու երկու մաս բաժնուած է,
կզակներուն վրայ սրածայր ակռա-
ներ ունին, բայց ասոնցմով իրենց
կերակուրը չի կրնալով ծամել, ամբողջ կը կլլեն, օձե-
րէն շատերն որոնք որ թունաւոր կ'ըսուին, վերի կզակ-
ներնին քանի մը երկայն ու չարժական ակռաներ ու-
նին, ասոնց մէջն ըստ մեծի մասին պարապ է, ու թէ
արմատին կողմը և թէ վերի ծայրը ծակեր կան, այս
ակռաներուն արմատին կողմը ծակերուն առջև մասնա-
ւոր մկանունքներով լեցուն բուշտ մը ունին, որուն մէ-
ջը թոյնը կը գտնուի : Երբ որ կատաղած օձ մը այս ակ-
ռաներով խածնելու ըլլայ, թունով լեցուն բուշտը իր

վրայի ակռայէն կը կոխուի կը ճզմուի ու մէջէն թոյնը
պարպուելով և ակռաներուն ծակերէն անցնելով, խած-
ուած վերքին մէջ կ'երթայ. երբեմն խիստ կատաղած
ատեննին թունաւոր ակռաներէն ոմանք կը կոտրեն,

Օձ

բայց որովհետեւ այս խոշոր թունաւոր ակռաներուն
անմիջապէս ետեւը ուրիշ քանի մը խիստ պզտիկ թու-
նաւոր ակռաներ ալ ունին, ասոնք կոտորածներուն
տեղը կը լեցնեն :

Օձերէն մինչև հիմայ երեք հարիւր քառասուն տե-
սակէն աւելի գտնուած ու ճանչցուած է. որոնք մէկ
ոտք երկայնութենէն սկսած մինչուկ քառասուն ոտք
երկայնութիւն ունին, երկրիս ցուրտ կողմերը ապրող-
ները ձմեռը թմբելով կ'անցընեն :

ՊՕԱ. 02

ըկրիս ամէն կողմերը շատ տեսակ օձեր
կը գտնուի, որոնց մէջէն ամենէն զար-
հուրելին Պօս ըսուած օձն է: Այս
կենդանին յաճախ կերակուր չուտե-
լով՝ ուրիշ օձերու նման իւր կեան-
քին մեծ մասը գալարած ու թմրած
վիճակի մը մէջ կ'անցունէ: Երբ անօ-
թենայ՝ այս հսկայ զեռունը կ'երթայ ծառի մը ճիւղէն
կը կախուի, և խորամանկութեամբ այնպիսի ծառ մը
կ'ընտրէ որուն տակը խոտաւէտ լինելուն, և կամ մօ-
տէն առուակ մը անցնելուն՝ հաւանականաբար չոր-
քոտանիներ պիտի գային հոն, որով ինքն ալ իւր որ-
սը դիւրաւ ձեռք կը ձգէ:

Այսպէս ծառէն կախուած կ'սկսի օրուիլ, իբր թէ
ծառին մէկ ճիւղն է: Երբ գժբաղդ կենդանի մը ան-
կասկած հոն կ'ուգայ ջուր խմելու, յանկարծ Պօսն իւր
կախուած դիրքը աւերելով կը բռնէ կենդանին և կ'սկսի
ոլոր ոլոր փաթթուիլ անոր վզին և կուրծքին փոքրտի-
քը: Փիչ մը անօգուտ կանչուըւտութիւնէ ետեւ՝ խեղճ կեն-

դանին որ օձին մարմնովը պինդ փաթթուած է, կը
խղդուի:

Պօսն այսպէս փաթթուելէն ետեւ՝ կ'սկսի այնպիսի

Պօս օձ

զօրութեամբ սեղմել և պզտիկցնել իւր ծալքերը որ
կենդանւոյն ոսկորները կը փչրէ, և երկայն դիրքի մը

կը վերածէ որ դիւրաւ կըլլուի : Ըրած որսին անդամները և ոսկորները յարմար դիրքի մը մէջ դնելով՝ լեզուով կըսկսի լղել և բերնին շօղիքովը պատել, ետքը կամաց կամաց կըլլել զանի ամբողջապէս :

Կերակուրը սւտեղէն ետքը Պօան բռնելը շատ դիւրին է, քանզի թմրած վիճակ մը կ'ունենայ :

Այս կենդանին թունաւոր ակռաներ չունի, երեսուն ոտքէն աւելի երկայնութիւն և երկու ոտք ալ հաստութիւն ունի : Մարմինը մութ գունով է, մինակ վրին երկու կողմերը ճերմակ, կռնակն ալ աղւոր գորշ կարմիր բծերով է :

Էդը՝ տարին 15-20 հաւկիթ կ'ածէ :

ԶԱՆԳԱԿԱԻՈՐ ՕՁ

—

սոնց գլխուն մինակ առջևի կողմը խեցւով, իսկ մարմնոյն միւս կողմերը թեփելով ծածկուած է : Պոչերնուն ծայրը եղջիւրէ, խիտ բարակ, ձգական, թափանցիկ ու քովէ քով շարուած մէջը պարապ օղակներ ունին . երբ պոչերնին վեր վերցնեն ու շարժելու ըլլան, չորցուցած և կեղեւի մէջի ոլոռներու հանած

Զանգակաոր օձ

ձայնին պէս ձայն կը հանեն : Այս օղակներն ամէն տարի մէյմէկ հատ կ'աւելնան :

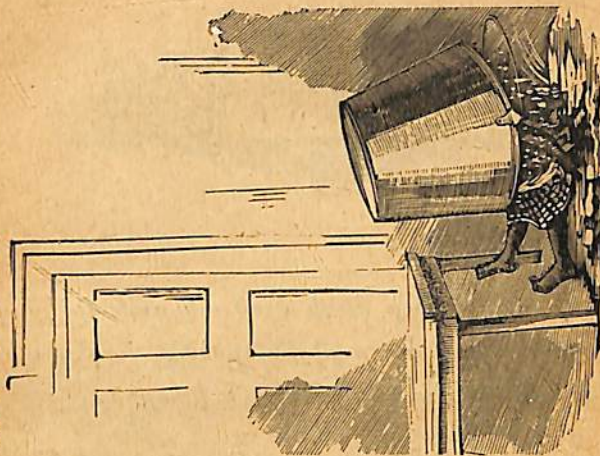
Այս օձը եօթէն մինչև ութն ոտք երկայնութիւն ունի, մթադոյն գորշ գունով է. բայց կռնքի կողմը սեւ ու քովերը ճերմակ բծեր կան: Ասի Ամերիկայի մէջ բարձր ու քարուտ տեղեր կը բնակի, պղտի կաթնաու կենդանիներով ու թռչուններով կ'ապրի: Խիստ ծոյլ կենդանի մըն է, գրեթէ բոլոր օրը պլլուած տեղ մը կը կենայ, կենդանի մը քովը մօտենալու ըլլայ, կը խածնէ կը թունաւորէ և ետքը կը կլլէ: Ասոր խածուածքը խիստ թունաւոր է ու շուտ կը մեռցնէ: Ամերիկացիք այս զարհուրելի օձին ձեռքէն ամեն տարի շատ կենդանիներ ու ձիեր կը կորսնցնեն. խեղճ անասունները դաշտերու վրայ արածուելու ատեն, ասկից խածուելով եօթը կամ շատ շատ ութը բոպէի մէջ չարաչար կը սատկին: Չմեռը ցրտէն կը թմրին, գրեթէ մեռածի պէս կ'ըլլան, բայց եթէ տաք տեղ մը դրուին՝ կ'արթըննան ու իրենց խածուածքն ամառուան խիստ տաք ատենուան պէս շատ վտանգաւոր է:

ՆԱԳԱՓԱՓՈՒՄ

Փայրիկ Արարացի մեծի
կլլել Կ'ազի ամ Կաթնապրի

Կը կլլէ ամ Կաթնապրի
Փայրիկ Արարացի մեծի

Թէ որ շատախօսք մեզի ծածուկ բան մը կը պատմեն այն պայմանաւ՝ որ ուրիշին չըսենք, աղէկ գիտցիր որ, իրենք միայն կ'ուզեն ամենուն խմայնել:

— Լռակեաց միամիտ մարդիկ՝ բանլիքով կը պուրած դարակներու կը նմանին:

— Խեղացի մարդը չգիտցած բանին համար գիտեմ չըսեր:

— Վեհ ոգիք միայն կը հասկնան թէ որչափ փառք ու պատիւ է մարդուս բարի ու բարեբար ըլլալը:

— Քունն ու կերակուրը կարելի է վաղուան ձգել, պատահութիւնը ու ժամանակը ոչ երբէք:

— Զգիտցած բանդ հարցնելու մի ամէնար:

— Միշտ պատրաստ եղիր:

ատրիտի մէջ ընտանիք մը կար, որոնց էրիկ մարդը շատ վայրենի, բարբարոս ու անկիրթ բնութիւն մը ունէր, նոյնպէս կինն ալ շատ լեզուանի ու բերնին տուող ըլլալուն՝ ընտանեաց մէջ գրեթէ ամեն իրիկուն կռիւ կը ծագէր, ու կռուին վերջը մինչեւ ծեծի կ'երթար: Նոյն ընտանիքը դժոխք դարձած էր, և բոլոր դրացիներուն դայթակղութիւն ու անհանգստութիւն կուտար. կինն ալ ծեծ ուտելէն վայնի վրան կուգար: Արդ՝ ասոր ճար մը գտնելու համար ելաւ դեղագործին դնաց և միամտութեամբ իր կրածները պատմելով՝ կը հարցընէր թէ, արդեօք էրկընէն ծեծ չուտելու համար դեղ մը ունի:

Խոհեմ դեղագործը սրամտութեամբ մը շուտով գուշակեց որ ծեծ ուտելուն պատճառը՝ դիտարարար

անոր լեզուանի ըլլալն է . անոր համար առանց կնոջը բան մը խմացնելու՝ ըսաւ . « Դեղ մը ունիմ, զորն որ առնելու ըլլաս՝ ամենեւին ծեծ չես ուտեր : » Կինը աւանդաբար յօժարութեամբ նոյն դեղը խնդրեց : Դեղագործը գնաց ներսէն բերանը կնքուած ու ներկեալ ջրով լեցուն շիշ մը բերաւ՝ և կնոջ տալով պատուիրեց, որ իրիկուան երկանդ եկած ատեն այս ջրէն բերանդ լեցուր ու այնպէս բերանդ գոց պահէ . էրիկդ ինչ որ ըսելու ըլլայ, ջուրը բերնէդ մի պարպեր . այս որ ընելու ըլլաս՝ էրիկդ ամենեւին քեզի չկրնար մօտենալ ու ծեծել : Կինը ուրախ սրտով տուն գնաց և իրիկուան դէմ երբ էրիկը տուն մտնելով՝ իր բարբարոս բնութեանը համեմատ սկսաւ պօռալ, սպառնալ և հայհոյել, կինը շուտ մը գնաց բերանը դեղաջրով լեցուց և եկաւ նստաւ :

Էրիկը սկսաւ աւելի պօռալ կանչել . բայց կնկան բերանը ջրով լեցուն ըլլալուն՝ չէր կրնար բանալ ու դէմ խօսիլ, ուստի ակուաները պինդ գոցած էր ու լուռ կը կենար . բայց մտքին մէջէն ալ կ'ուրախանար որ ան ջրին զօրութեամբը էրիկը չէր կրնար զինքը ծեծել :

Վերջապէս նոյն իրիկունը և հետեւեալ դիշերները առանց ծեծի անցաւ . բոլոր դրացիք այս սովորական հանդէսին պակսելուն վրայ զարմացած կը ջանային որ պատճառն իմանան : Կինը դեղագործին երախտագիտութիւն ընելով՝ ինքիւրմէ սկսաւ հրատարակել թէ՛ Այս անուն դեղագործը անանկ դեղ մը ունի՝ որ առնողը էրկընէն ամենեւին ծեծ չուտեր : Շատերը սկսան

դեղագործին վազել և ան ալ շարունակ հորին ջուրը շիշերու մէջ լեցնելով՝ սուղ սուղ կը ծախէր :

Ստուգիւ մեծ վարձքի արժանի էր՝ չէ թէ իր դեղը, այլ իր վարպետութիւնը, որով շատ ընտանիք իրենց խաղաղութիւնը վերստին գտան :

Լրինից հիւսիսային կողմերը արեւը մարը մոնեղէն անմիջապէս ետքը՝ երբեմն հորիզոնին մօտ աղօտ լուսով կիսաշրջանակ մը կը տեսնուի, որուն բոլորաթիւք փայլուն սպիտակ կամ հրանման աղեղ մը կ'երեւայ՝ որնոր այլ և այլ մեծ ու պզտիկ աղեղներու կը բաժնուի, որոնց մէջ տեղերը կամ անջրպետները միջին միջոց մը կը մնայ : Կամաց կամաց բոլոր երեւոյթը կը մեծնայ և կը սաստկանայ, և բոլոր լուսոյ զանգուածին վրայ ընդհանուր դողդողալ մը կը տեսնուի, այս երեւոյթը հիւսիսային կը կոչուի :

1859 թին փետր. 23 ին Եւրոպայի այլ և այլ տեղերէն հիւսիսայգ տեսնուեցաւ, ինչպէս 1871 Հոկտ. 12 ին Կոստանդնուպօլսոյ մէջ ալ աչքովս ապաւինի հիւսի-

սայգ մը տեսանք, որուն կարմրութիւնը բոլոր երկինքը պատած էր, առջի բերան մեծ հրդեհ մը կարծեցինք, բայց հետեւեալ առտուն տեսանք խաբուած ըլլալնիս,

Հիւսիսայգ

և ջրանակրաց այն գիշերուան կրած աշխատանքը պարապի գնաց :

Դիտուած է, որ Հիւսիսայգ երեւցած ատեններ միջնորդաթին մէջ ելեքտրականութեան յաւելման նշաններ կան. կողմնացուցին վրայ անհանդարտութիւն կը նշմարուի քանի մը ժամ յառաջ, և օդին մէջ շառաւման ձայներ կը լսուին իբրեւ նշան ելեքտրական հոսանքի : Բոլոր այս նշաններէն յայտնի կը տեսնուի թէ՛ այս երեւոյթին պատճառը ելեքտրականութիւնն է :

Բնադէտք դեռ ճշդիւ չեն հասկըցած թէ լուսաւորու-
թիւնն ուսկի՞ց յառաջ կուգայ :

Ըստ մեծի մասին երկրիւ հիւսիսային կողմէրը կը
տեսնուին Հիւսիսայեաները երբեմն հորիզոնէն վեր կ'ել-
նեն , երբեմն մէկ կամ երկու ծայրերը հորիզոնը կը թո-
ղու , և կամարը երկայն շերտի ձեւ և կ'առնու , որն որ
կը ծռի և օձի կամ դրոշի նման կը շարժի և կը ծփայ ,
այն ատեն Պալ կը կոչուի : Բայց և այնպէս Հիւսի-
սայեղը շատ անգամ անկատար եղանակաւ կը կազմի :

Պալ

Ասոր նման երեւոյթ մ'ալ հարաւային կիսագնդին
վրայ կը տեսնուի , որն որ Հարաւայե կը կոչուի . իսկ եր-
կու երեւոյթները մէկտեղ Բեւեռայ կ'անուանուին :

ՔԱԶԱՍԻՐՏ ՇՈՒՆ ՄԸ

էեւ շատ տեսակ մեծ
և փոքր կենդանիներ
կան՝ ինչպէս Առիւծը ,
Ձին , Արջը , եւայլն՝ որք բնութեամբ
բարի և վեհանձն լինելուն՝ մարդ-
կանց ըրած երախտիքը և բարերա-
րութիւնները չեն մոռնար , բայց
չան ունեցած բարեմասնութեանցը
չեն հաւասարիր :

Այս կենդանին ուրիշ ամեն
կենդանիներէն աւելի մարդուս վրայ մասնաւոր սէր մը
կը ցցունէ , ու մինակ ինքն է , որ աշխարհիս ամէն
կողմը անոր ուղածին զինքը կը յարմարեցնէ , և մին-
չեւ որ մեռնի , հնազանդ ու հաւատարիմ կը մնայ :
Ինքը կը պաշտպանէ մեր ստացուածքները , ու իրեն
արագութեամբ , զօրութեամբ ու զարմանալի հոտա-
ռութեամբը մեզի զօրաւոր պաշտպան ու օգնական
մ'է ամէն պատահարներու դէմ :

Իրեն հաւատարմութիւնը, խելացութիւնը և ճարպիկութիւնը և զարմանալի հոտառութիւնը՝ որ մղոններով հեռու տեղ եղած իր տիրոջ բնակութիւնը կը գտնէ, ամենուն ծանօթ են : Շան վրայ շատ տեսակ դեղեցիկ պատմութիւններ կը պատմուին, բայց հետեւեալ իրական դէպքը քիչ ատեն առաջ պատահելուն՝ մեր սիրելի փոքրիկ Բարեկամաց կը պատուիրենք որ ուշադրութեամբ կարդան :

Ութը տարի առաջ, Պէշիկթաշի մէջ երկու եղբարք՝ որոց մին հինգ տարեկան էր Աշոտ անունով և միւսը երեք տարեկան Գուրգէն անունով, կէս օրին կերակուրի համար դպրոցէն տուն դառնալու ատեն, գիւղին մէջէն անցնող գետին քովէն կ'անցնէին : Գետը շատ յորդած էր՝ օր մը առաջ եկած անձրեւներէն : Նոյն միջոցին մարդուն մէկը բերաւ գետին մէջ կատու մը ձգեց, որն որ մահուանէ աղատելու համար՝ սկսաւ դէպ ի եղերքը լողալ՝ բայց չէր կրնար, և ցաւալի ողբերով կը մլաւէր :

Փոքրիկ տղայք խեղճ կենդանւոյն վրայ գլխով՝ ուղեցին իրեն օգնել ու բռնել դուրս հանել, բայց դժբաղդութեամբ փոքրիկ Գուրգէն կատուն բռնելու համար այնչափ ծռեցաւ, որ յանկարծ գետն ինկաւ, որն որ արագութեամբ առած զինքն դէպ ի ծով կը տանէր :

Աշոտին աղաղակը ու մօտ տեղուանքը գտնուող անձանց վայնասունը լսելով եկող մարդկանց մէջ աղաւաղական անձ մը կար, որ հետը շուն մը ունէր, որուն նշան մը ընելուն պէս՝ շուտ մը ջուրը նետուեցաւ և

Ժամնայ տեղ մը կեցաւ եւ սխեց հաջել

սաստիկ շուտութեամբ լողալով հասաւ Գուրգէնին, և զգեստներէն խածնելով կը ջանար գետեզրը հասնելու :

Շուներ կամ աղէկ խածած չըլլալուն և կամ ծանրութեանը չդիմանալուն ճամբան անգամ մը տղան ջրին մէջ ձգեց՝ որն որ աներեւոյթ եղաւ, բայց քաջասիրտ շունը՝ նորէն բռնեց և քիչ մ'ալ յառաջ երթալով՝ ծանծաղ տեղ մը կեցաւ և սկսաւ հաջել, և ետքը բերաւ գետեզերքը դրաւ :

Փոքրիկ Գուրգէն՝ գրեթէ մեռածի նման անշունչ էր, շուտով մօտ տուն մը տարին. և բժշկին օգնութեամբը շուտով առողջացաւ :

Կ'ըսուի թէ նոյն շունը յառաջագոյն ուրիշ երկու տղայ ալ բնկղմելէն ազատած էր :

Հիմայ նոյն գետին վրայ քարէ կամար շինուած է, և այսպիսի փորձանքներ չեն պատահիր :

ԱՌԱՔԻՆԻ ՏՂԱՅ ՄԸ

— — —

արութիւն և ջննիկ երկու պարկեշտ տղայք էին, ու պղտիկուց ի վեր այնպիսի բարեկամութիւն մը հաստատած էին մէջերնին որ ամենեւին իրարմէ չէին զատուէր, տուններնին ալ մօտ ըլլալով մէկզմէկու՝ միատեղ դպրոց կ'երթային ու տուն կը դառնային : Երբ որ մեծցան ու իբր 13 տարեկան եղան, իրենց աղքատ ծնողքը ուզեցին որ արհեստ մը սորուին ասոնք և օգնութիւն ընեն իրենց ծերութեանը : Բայց այս երկու տղայք՝ կը փախաքէին որ ի միասին մէկ վարպետի քով ըլլան. բայց չի գտնուելով այնպիսի մէկը՝ որ երկուքն ալ մէկէն քովը առնէ, հարկ եղաւ որ բաժնուին ու զատ դատ մարդու քով մոնան :

Առջի օրերը՝ ամէն առաւօտ մէկտեղ կ'ենէին տընէն ու երեկոյին ալ միատեղ կը դառնային. կիրակի օրերն ալ եկեղեցիի աւարտմանէն ետքը՝ քանի մը ժամ

կը պտըտէին քաղաքէն դուրս, կամ իրենց մէկ սովորական՝ բայց համեստ զբօսանքին կ'երթային, ու երկուքնին ալ շատ կը ցաւէին՝ թէ որ հարկաւոր դուրս մը պատահելով իրարմէ զատուէին :

Քիչ մը ատեն անցնելէն ետքը՝ սկսաւ Օննիկ պաշտօնէին մը ցցունել. երբեմն ալ կ'երակի օրերը իր ընկերին հետ զբօսնուլ չէր ուղեր, պատճառ բռնելով թէ՝ իր վարպետը տեղ խրկած էր զինքը : Յարուծիւն շատ կը ցաւէր որ իր բարեկամը հոգ չընէր բնաւ իր հետը չըլլալուն վրայ, ու կը տրտմէր երբ կը տեսնէր որ իրիկունները ուրիշ տղու մը հետ ընկերացած տուն կը դառնար Օննիկ ու այնպիսի խօսքեր կ'ըսէին մէկզմէկու՝ որու համար շատ անգամ ըսած էր թէ անվայելուչ են, ու պարկեշտ տղոց չէր վայլէր որ անանկ խօսքեր բերաննին առնեն :

Վերջապէս մէկ շաբաթ իրիկուն մը, երբ Օննիկ ու ուրիշ ընկեր մը հրաւիրեցին Յարուծիւնը որ գինետուն մը մտնայ, պաղեցաւ մնաց Յարուծիւն ու ինչ ընելիքը չգիտնալով՝ չի կրցաւ չէ ըսել : Հաղիւ թէ ներս մտան ասոնք, ստիպեցին որ պարկեշտ Յարուծիւն ալ իրենց հետ մէկտեղ սեղանին քով նստի ու գինի խմէ, ինչուան որ իրենք թուղթ խաղան ու տեսնեն թէ որով կ'իյնայ գինիին դրամը վճարելը : Յարուծիւն բնաւ թուղթ խաղալ չէր գիտէր, ու ասոր համար իր ընկերները զինքը ծաղր կ'ընէին : Երբէմն երբէմն կ'ընէր ու կ'ուզէր որ տուն դառնայ, ինչու որ ժամանակը ուշ էր և սկսեր էր մութը կոխել, բայց ընկերները թող չէին տար. վասն

զի գինիին դրամը Օննիկ վճարելէն ետքը՝ սկսած էր դրամով թուղթ խաղալ, բաղդն ալ այնքան հակառակ գնաց իրեն՝ որ մէկէն կորսնցուց այն շաբթուան վաստակածը :

Յարուծիւնին սիրտը կը նեղանար անոր վրայ, մէկ կողմէն ալ կը զարմանար թէ՝ ինչպէս իր ծնողացը առջին պիտի ելլայ, առանց տանելու անոնց իր աշխատանքին պտուղը, որն որ հետեւեալ շաբթուան հարկաւոր եղած ապրուստին մէկ մասն էր :

Բայց փոխանակ ամչցած ու զղջացած տեսնելու զանիկայ այս բանիս համար, որ խղճալի ծնողացը ցաւ պիտի ըլլար, տեսաւ որ կը բարկանայ ու հայհոյանք ալ կ'ընէ, հասկըցաւ որ՝ եթէ հոն չի գտնուէր ինքը՝ անշուշտ կը ծեծկուէին ալ : Ա՛լ ժամանակը անցած էր, ամէն մարդ իր տեղը դարձաւ, բայց գրեթէ ամենւին չի խօսելով իրարու հետ : Խեղճ Յարուծիւն իր ընկերին պակասութիւնը մարդու չիմացնելու համար, պարտաւորեցաւ որ ասանկ ուշ գալուն յանցանքը վրայէն նետելու պատճառ մը գտնայ իր ծնողաց առջին ու չի բարկացնէ զանոնք : Բայց վերջի իրիկունը եղաւ որ Օննիկին հետ տեսնուեցաւ, ինչու որ քանի մը օրէն ետքը Օննիկ՝ ողորմելի ծնողքը երեսի վրայ ձգելով, երբ կրնար անոնց ծերութեանը օգնութիւն ընել իր աշխատանքովը, գնաց ինքն իր գլխուն քաղաքին մէկ ուրիշ կողմը ու հոն կը բնակէր, հեռու ծնողքէն ու իր բարեկամէն :

Քանի մը տարի անցաւ, ու Յարուծիւն ջանք կ'ը-

նէր միշտ իր արհեստը սորվելու, և շատ ալ սիրելի էր իր վարպետին լաւ վարձք մը կ'առնէր իր աշխատանքը փոխարէն, և գրեթէ զամենքն ալ իւր ծեր ծնողացը պիտոյիցը կը դործածէր, որոց հնազանդ էր որդիական սիրով, և կը պատուէր զանոնք. անդադար չընորհակալ կ'ըլլար իր վարպետին երախտագիտութեամբ, որ միշտ բարի խորատներ տալով արհեստ սորվեցուցած էր: Բարեսէր վարպետն ալ, իր ծերութեան ատենը քիչ մը հանգստութիւն վայելելու համար, նաեւ այս բարի երիտասարդին ջանքը ու պարկեշտութիւնը վարձատրելու մտօք, զանի ընկեր ըրաւ իր խանութի շահուն:

Շատ ժամանակ անցած էր որ Գարութիւն տեսած չէր բնաւ Օննիկը, ու ամենեւին չէր գիտեր թէ ինչ հանդիպեցաւ անոր: Մէկ օր մը մէկէն ի մէկ տեսաւ զանի, որ վրայի լաթերը պատըռտած, ոտուրները բուպիկ, ու չափէ դուրս վատուժ, գրեթէ մեռելի կերպարանք մտած ամչնալով մը կը մօտիկնար իր խանութին: Բարեսէր Գարութիւնին սիրտը չդիմացաւ երբ տեսաւ իր հին բարեկամը այն թշուառ վիճակին մէջ. ուստի վազեց մէկէն պլուեցաւ անոր, ու մխիթարական խօսքերով ներս առնելէն ետքը, սկսաւ ցաւակցիլ ու անուշ կերպով մը հարցնել թէ ինչ պատճառաւ այս յետին թշուառութեան մէջ ինկած է: — «Ա՛հ, ըսաւ Օննիկ, աշուրները լեցուած. կ'ամչնամ որ պատմեմ գլխուս եկածը, բայց չեմ կրնար քեզնէ ծածուկ պահել. կ'ուզեմ որ իմացնեմ թէ ինչու համար այսպիսի խեղճութեան մէջ ինկայ: Գիտնաս որ իմ քաջած նե-

ղութիւններուս առաջին պատճառը այն խանութը եղաւ, ուր տեղ որ զիս աշկերտ դրին: Իմ վարպետս՝ որ քանի տարիէ մեռաւ, դրաւ զիս ուրիշ ընկերներու քով, որոնց հետ վարուելով՝ շուտ մը փոխեցի իմ առջի վարքս, ու աս բանիս ալ պատճառը ան էր որ՝ անոնց ծաղր ըլլալէն ազատիմ: Երբեմն ինքզինքիս կու գայի ու կ'իմացնէի վարպետիս՝ ընկերներուս վարմունքը. բայց աւելի ծաղր կ'ըլլայի անոնց, ինչու որ՝ երբ կը տեսնային որ հոգ չունէր վարպետս ու չի սրդողիր անոնց, աւելի սիրտ կ'առնէին ու վրաս կը խնդային: Ուստի քիչ քիչ ես ալ սորուեցայ անոնց մոլութիւնները ու անոնց նմանելու ջանք մը կ'ընէի: Ստակով թուղթ խաղալու մոլութիւնն ալ նոյն խանութին մէջ սորուեցայ. որովհետեւ վարպետս ալ ստակով թուղթ խաղալու տուած էր ինքզինքը: Չեմ ուզէր քեզի ըսել թէ ինչպէս մէկ գէշութենէն միւսը ինկայ քիչ ժամանակի մէջ. բաւական է որ գիտնաս, թէ իմ վարպետս (ու այս բանը շատ մեծ ցաւ է սրտիս) տեսաւ ինձ վտանգի մէջ ու հոգ չըրաւ որ ազատէ. երբոր իմ խղճալի ծնողքս իզմէ դանդաւտ կ'ընէին անոր, պատասխան կուտար թէ ինձի քաղաքավարութիւն սորվեցնելու համար առած չէ իր քովը, այլ մինակ ծառայութիւն ընել տալու իր խանութին մէջ: Ուստի օրէ օր աւելցաւ իմ մոլութիւններս, ու ես ալ ձանձրացած իմ ծնողացս իրաւացի յանդիմանութիւններէն (որոնք մեռած են հիմա, թերեւս չափէ դուրս ցաւելով իմ գարշելի ընթացքիս վրայ) բաժնուեցայ անոնցմէ: Վերջա-

պէս ինքզինքս սրիկայութեան տալով՝ արհեստս ալ մոռցայ : Օր մը երբ ստակով թուղթ կը խաղայի, կռուեցայ ընկերիս հետ, ու աղէկ ծեծ մը քաշեցի անոր. նոյն վայրկեանը բռնեցին զիս դատաւորին առջեւ տարին ու խսկոյն վճիռ եղաւ որ երեք տարի բանտը կենամ : Թէպէտ ես վճարեցի այս պատիժը, բայց ուրիշ պատիժ մ'ալ աւելի խիստ և շարունակ՝ կը կրեմ միշտ սրտիս մէջ այն նեղութիւններուն ու ցաւերուն խիղճը, որ ծնողացս տուի, նաեւ բոլոր դործած պակասութիւններուն որ անհնարին է ասոնց մտքէս ելնելը քանի որ ողջ եմ :

Բարի Յարութիւն չի թողուց որ ալ երկարէ խօսքը, մխիթարեց զանի անուշ խօսքերով և ստակով, ու ձեռքէն եկած օգնութիւնը ընելով՝ հոգ տարաւ որ վարքը փոխելէն ետքը՝ կարող ըլլայ իր կորսնցուցած պատիւը ձեռք բերել, վերստին շնորհակալ ըլլալով Աստուծոյ որ իր պղտիկութեան ատենը աղէկ վարպետ մը և բարի ծնողքներ շնորհած էր իրեն :

Երիտասարդին մէկը խելացի մէկուն հարցուց թէ՝ « Ես ի՞նչ բնութեան տէր մարդ եմ : » Խելացի մարդը պատասխանեց « Յցուր քու բարեկամներդ, և ես ալ ըսեմ քեզ թէ՝ ինչ տեսակ մարդ ես :

Բնութեան մէջ ահաւոր երեւոյթներուն մէկն ալ տեսնուած թաթառն է :

Թաթառ կ'ըսուի այն թանձր գոլորչիքներէ ձեւացած սիւնը, որ երբեմն գլանաձեւ կ'ըլլայ, երբեմն կոկոնաձեւ և երկրիս կամ ծովուն երեսէն ինչուան ամպերը կը բարձրանայ : Երբեմն անշարժ և երբեմն ալ սոսկալի պտոյտներով տեղէ տեղ կը փոխուի. դիմացը ինչ որ գայ՝ կ'առնէ վեր կը հանէ ու յետոյ բարձրէն վար ձգելով ջարդուբուրդ կ'ընէ : Ասանկով ծովուն մէջ շատ ֆլաւաներ կ'ընէ և մեծամեծ նաւեր կ'ընկղմէ :

Թաթառին պատճառը ներհական հովերն են որ մէկմէկու դէմ հանդիպելով՝ իրարու կը պլլուին ու վեր կ'ենեն, ոմանք ալ վար կ'իջնան :

Պատմութեանց մէջ շատ կը յիշուին թաթառին ֆլաւաները, բայց ուրիշ տեղերէ աւելի Ափրիկէի արեւմտեան ծովեզերքը շարունակ կը պատահի և աւելի մեծ կ'ըլլան թաթառները :

Երբոր թաթառ իջնալու ժամը մօտ է, ծովուն մէկ կտորը որ քիչ մը առաջ հանդարտ էր՝ յանկարծ կ'սկսի խռովիլ, մխալ ու եռալ յորձանքի նման պտոյտներով

ու գոռալով. կ'սկսի ամպերը ցածնալ, ու այն խռոված տեղւոյն այնպէս մօտենայ՝ որ կարծես թէ ծայր ծարի պիտի դպչին. ասոնց մէջտեղէն բուրդի ձեւով սիւնակ մը կը տեսնուի, որ կը միանայ ծովուն հետ: Զուրը քանի երթայ կը խռովի, սիւնակը երթալով կը լայննայ,

Թաթառ ծովային

վերջապէս բոլորը մէկէն կը միանան, և հաղարաւոր ոտնաչափ բարձրութեամբ ջրէ սիւն մը կը ձեւանայ, որուն խարիսխը ծովուն մէջ կ'երեւայ՝ իսկ գլուխը ամպերուն մէջ մտնելով՝ աչքի չերեւիր:

Երբեմն այս սիւնը քանի մը վայրկեան անշարժ կե- նալէն ետեւ կը ցրուի. բայց երբեմն ալ կ'սկսի ուղիղ

ընթացքով մը քալել և ինչ նաւ որ դիմացը ելնէ կը կործանէ:

Թաթառը ցրուելու համար, նաւավարները թնդա- նօթներ կ'արձակեն, վասն զի անով օգուռն մէջ սաստիկ ցնցում կը պատճառեն և յորձանքներուն ընթացքը խոտորելով՝ թաթառն ալ կը ցրուի:

Խ Ր Ա Տ Ք

Ընկերութեան մէջ առանձին բան մի կարդար, թէ որ պէտք ըլլայ՝ թողութիւն խնդրելով ըրէ: Ինչ- ուան որ չի խնդրէ մէկը քեզնէ, դռն կարդացողին կամ գրողին քով մի մօտենար որ անոր առջեւի գիրը կամ թուղթը տեսնես:

— Երբ քանի մը հոգի բանի մը վրայ կը խօսակցին, դռն քու կարծիքդ մի զրուցեր, ինչուան որ քեզի չի հարցնեն:

— Երբ խեղացի բան մը կը խօսիս, պէտք է որ կերպարանքդ զուարթ, բայց քիչ մը ծանր ըլլայ:

— Ուրիշին դժբաղդութեանը վրայ ակտորժ մի ցու- ցնէր, թէեւ թշնամիդ ըլլայ:

— Երբ քեզմէ պատուաւոր մարդու մը կը հանդի- պիս, մէկ կողմ կեցիր, մանաւանդ թէ որ նեղ դրան մէջ գտնուիս, թող որ նախ ինքը անցնի:

— Հարկաւոր դորժքի վրայ խօսելու ատեն, քիչ բայց ճիշդ խօսէ:

ՀՈՒՍԱՏՈՒ ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՊԱՀԱՊԱՆԻՆ ԱՂԶԻԿԸ

Ըրանտայի (Անգղիոյ տէրութեան վերաբերեալ մեծ կղզի մ'է) նաւահանգիստներէն մէկուն ծայրը մեծ փարոս մը կար, որուն մէջ կը բնակէին Ղուկաս անուն բարի նաւաստի մը և իւր կատարինէ աղջիկը:

Ղուկաս միշտ հոգ կը տանէր իր պաշտօնին, և ամեն գիշեր փարոսին կանգեղները կը վառէր, որոնք պայծառ լուսով աշտարակին ծայրը կը փայլէին, որպէս զի գիշեր և կամ փոթորիկի առան նաւահանգիստը մոնող նաւերը ապահովութեամբ կարենան մտնել:

Սեպտեմբեր ամսոյն մէջ գիշեր մը գրեթէ լուսինը ծածկուած էր սեւ ամպերէ, և ահարկու մրրիկ մը սկսեր էր ծովը յուզել, երբ Ղուկաս իւր կատարինէի հետ աշտարակին պատշգամբ կայնած էր և կատարինէ երկու ձեռքով իւր հօրը կը ցցունէր հորիզոնին վրայ երեւցած լեռան նման ալիքները՝ որոնք կուգային

աշտարակին ստորոտը եղող ապառաժներուն վրայ կը փչրէին:

Հմուտ պահապանը իւր աղջկանը ցցուցած տեղը նայեցաւ, և տեսաւ որ հեռուն մեծ նաւ մը փոթորկի բըռնուած և երկու կայմերը կտրորտած դէպ ի ցամաքին մօտ եղող ապառաժներուն կը մօտենար, իսկ կատարինէ երբ

իւր հօրը ուշագիւր նայուածքով դիտելը տեսաւ, ինքն ալ հոն նայեցաւ և սոսկումով պօռաց:

— Հայր, հայր, ահա նաւ մը որ կորսուելու վրտանգի մէջ է:

— Յիրաւի, միմռաց Ղուկաս, զարհոնրելի փոթորիկ մ'է. ո՛հ, Աստուած միայն օգնութեան կրնայ հաս-

նիլ այն խեղճերուն . . քանզի շատ հեռու և գրեթէ նաւը քայքայելու վիճակի մէջ է :

— Հայր , իմ Գրիստափոր եղբայրս ալ՝ որ նաւաստի է , արդեօք ան ալ այսպիսի ալէկոծութեան կը հանդիպի :

— Հարկաւ , քանի որ ծովու վրայ է կրնայ պատահիլ :

Ղուկաս և Կատարինէ մակոյկով ծովը կ'ելնեն

— Եթէ իմ եղբայրս այն նաւուն մէջ ըլլար , օգնութեան կ'երթայիր :

— Ո՛չ թէ եզրօրդ , այլ որ եւ է անձի չեմ զլանար իմ ձեռնտուութիւնս . բայց աս փոթորիկը շատ բուռն կերպով սաստկացած է , անկարելի է մակոյկով ծովը իջնել :

— Սիրելի հայրս , փորձենք անգամ մը , կարելի է որ խեղճ նաւաբեկեալ մը աղատենք :

Ղուկաս քիչ մը ատեն լռութեամբ դիտելէն ետքը ,

— Օ՛ն , ուրեմն Կատարինէ , ըսաւ , շուտով մակոյկը իջեցնենք :

Շուտ մը մակոյկը ծովը իջեցուցին . Ղուկաս թիերը ձեռք առաւ և Կատարինէ ալ ղեկը կառավարել սկսաւ : Լեռան նման ալիքներ մակոյկը քառասուն անգամ տակն ու վրայ ընել կ'սպառնային , բայց վարպետ Ղուկասին քաջութեամբ անվտանգ կը յառաջանային :

Կէս ժամ ետքը խորտակեալ նաւը իրենց կը մօտենար , որ մէկ կողմ ինկած՝ բոլոր կայմերը կտրտած և առագաստները պատըռտած և գրեթէ ընկղմելու մօտ էր :

Առագաստի գերաններուն մէկին վրայ երիտասարդ մը պլլուած էր , ալիքները վայրկեանէ վայրկեան այս վերջին զոհն ալ կըլլելու կ'սպառնային : Ղուկասին մակոյկը նաւաբեկեալ մը չէր կրցեր աղատել , քանզի այն նաւաստիէն զատ՝ ողջ մէկը չի կար , երբ մակոյկը աւելի մօտեցաւ , Կատարինէ պօռալ սկսաւ . մահրդ մը . . . :

Ընկղմելու վրայ եղող նաւաստիին թեւերը ցուրտէն գրեթէ ընդարմացած էին , և ալեաց բաղխումէն ոյժն ալ սպառելով՝ ծովուն մէջ աներեւոյթ եղաւ :

Արին Ղուկաս՝ ուժով մը թիավարելով նաւաստիին վրայ գնաց , որ ձեռուրները վեր տնկած ջուրին երեսը ելաւ , բայց չի կրցաւ բռնել , երկրորդ անգամուն կարող եղաւ Ղուկաս իր ձեռքին ճանկը անոր զգեստին

Խորհրդած Լաւր

Հանդիպցնել, որով նաւակին մօտ քաշեց, և ձեռու-
ներէն բռնելով՝ կատարինէի հետ միասին վեր հանե-
լու կը ջննային :

Այս միջոցին զարհուրելի ալիք մը եկաւ մակոյկին
զարկաւ, կատարինէ չի կրցաւ իր հաւասարակշռութիւնը
պահել՝ ծովն իյնալով աներեւոյթ եղաւ : Ղուկաս իր
նաւաբեկեալը բոլոր ուժով վեր քաշեց և մակոյկն ա-
ռաւ, բայց կատարինէն մէկ մ'ալ չ'երեւցաւ ծովուն
երեսը :

Շատ փնտռեց Ղուկաս իր զաւակը, բայց ի զուր-
և վերջապէս մորկին ստտկութեան դէմ ալ չկրնալով
դիմանալ՝ ետ դարձաւ :

Մեծ նաւը բոլորովին ընկղմած էր, և ծովուն ե-
րեսը՝ գերտններ, տախտակներ և տակառներ ցրուած
էին : Ղուկաս երբ իր աշտարակին կը մօտենար, ժայ-
ռերուն քով մեծ գերանի մը փաթթուած նաւաբեկ-
եալ մ'ալ տեսաւ, մեծ դժուարութեամբ անոր մօ-
տեցաւ և տեսաւ որ իւր սիրելի կատարինէն է՝ ամեն
փառնդ աչքն առնելով զանի նաւակը առաւ և անհնա-
րին աշխատութեամբ ցամաքին մօտեցաւ :

Երկու նուաղեալները շուտով աշտարակին մէջ տա-
քուկ խուց մը տարաւ, և այն տեղ մեծ զարմացմամբ
տեսաւ որ՝ միւս ազատած նաւաստին ալ իր ֆրիստա-
փոր զաւակն է, գրեթէ ինքն ալ պիտի նուաղէր : Բայց
խոհեմութեամբ խելքը գլուխը ժողուելով՝ անոնց օգ-
տակար դարմաններ ըրաւ և քանի մը ժամէն նուաղ-
եալք սթափեցան :

Երբ վտանգէ բոլորովին ազատեցան՝ հայր և որդիք մէկզմէկ գրկելով Աստուծոյ շնորհակալ եղան, որ մեծ հրաշքով մը զիրենք ազատեց այսպիսի սոսկալի վրտանդէ մը :

Հետեւեալ օրը բոլոր քաղաքացիք իմացան այս դէպքը՝ և շատ գովեցին Կատարինէի քաջասրտութիւնը :

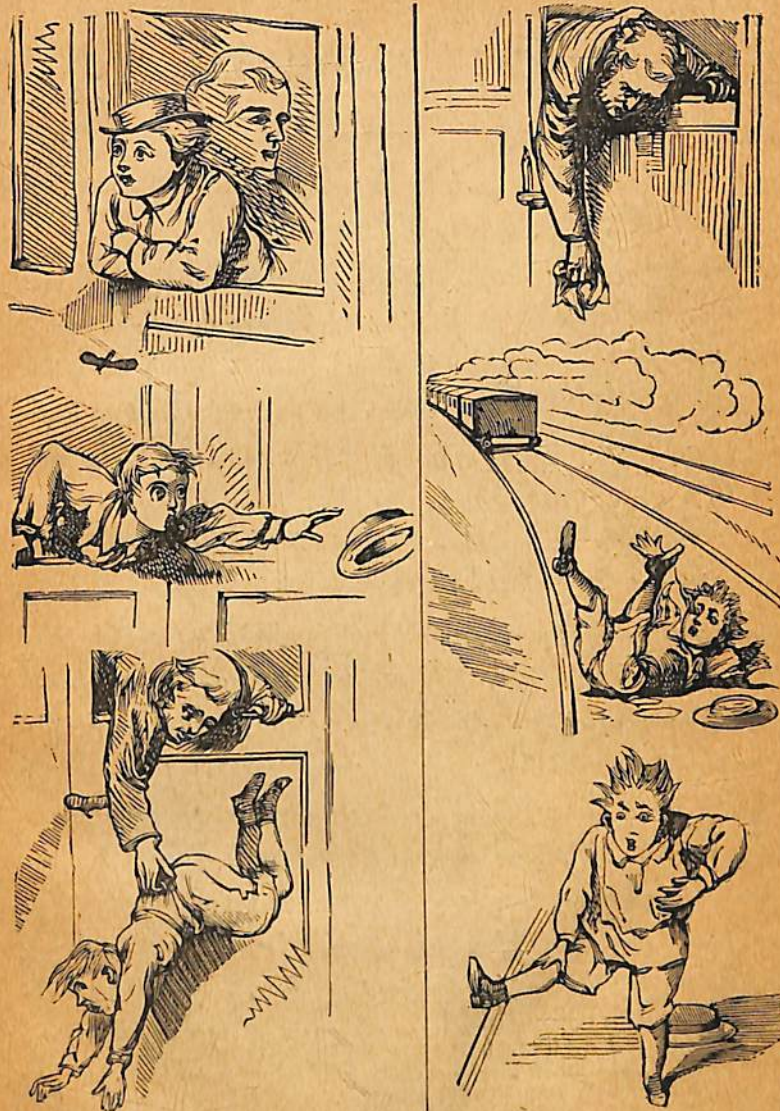
— Աստուած իր բարկութիւնը չափով կու տայ, իսկ գթութիւնը անչափ :

— Ողորմութիւն տայը մարդս բնաւ աղքատ չըներ, ոչ գողութիւնը հարուստ և ոչ յաջողութիւնը իմաստուն :

— Երանի անոր՝ որ իր յիմարութիւնները պատահեկութեան ժամանակ կ'զգայ :

— Դէշ անուն ունեցողը կէս մեռած կը սեպուի :

— Բարեկամի մը ժանիքը՝ յիմարի մը ծիծաղէն աւելի աղէկ է :

Հով մը որ շատ փորձանքներ կը թերհ

ՊԻԾԱԿԻՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ

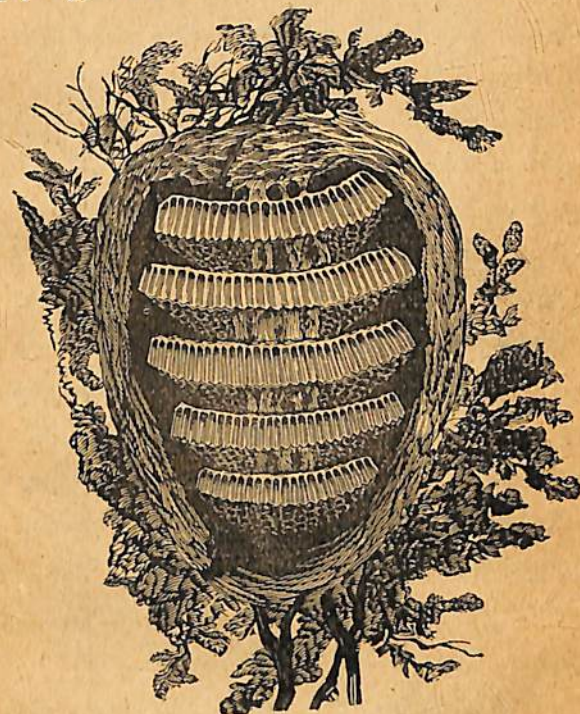

Ենդանեաց մէջ շատ քիչեր կը գըտնուին՝ որ պիծակին (իշամեղու) շինած բնակարանին նման բնակարան չինէ։ Իր բոյնին պատերը միտրագոյն թուղթէ են, և ինք պիծակը կը չինէ այս թուղթը։ Կը ժողուէ հինցած փայտի մանր մուկնր փոշիի նման կտորուանք, յետոյ այս մանրուկները իր բերնէն ելած սոսիւնձի նման հիւթով մը իրարու կը փակցնէ, և ասկէ կը չինէ այն միտրագոյն թղթանման թանձր հիւթը։ Պիծակը այս թղթէ բնակարանը անձրեւէ չի քայքայելու համար՝ ուրիշ հնարք մ'ալ կը գործածէ։ Բոյնին պատերը շատ հաստ են, երբեմն մէկ կամ երկու մատնաչափ կ'ըլլայ և քանի մը յարկի բաժնուած։ Իւրաքանչիւր յարկի մէջ տեղն ալ քիչ մը միջոց կայ, այնպէս որ՝ երբ դուրսի երեսը թրջի՝ ներսի կողմը չոր կը մնայ, և եթէ երկրորդ երեսը թրջի՝ երրորդը մաքուր և չոր կը մնայ։

Այս պատկերը կը ցցունէ թէ՛ այս բոյնին մէջ պիծակը ինչպէս մոմ կը չինէ։ Հոս պիծակը ապահով կը բնակի, փոթորիկներու դէմ աղէկ պատասպարուած է,

եղնելու և մոնելու համար փոքրիկ ծակ մը միայն ունենալով։

Պիծակը այս մոմին բջիղներուն մէջ կը դնէ իր ձուերը, և հոն կը բազմացնէ իւր սերունդը, մինչեւ որ շատ մը բազմանան։

Պիծակի բնակարանը

Այս մեծ ընտանիքը կը բնակի ծառի մը ճիւղէն կախուած հաւկթածն տան մը մէջ, որ ամէն հովէ շարժելով կը տատանի՝ սակայն շատ ամուր և հանգիստ է։ Փոքրիկ ընթերցողներս. զգոյշ եղիք, այս տանը

մօտենալ, քանզի պիծակները չեն թողուր հետաքրքիր տղոց խառնուիլ իրենց տանը վերաբերեալ բաներուն: Կատաղութեամբ կը յարձակին վրանիդ և կը խայթեն զձեզ՝ այնպէս որ կ'ստիպուիք պօռալով ձեր ծնողաց քով վազել. աչուընիդ և չրթունքնիդ ուռած և ցաւալի փորձառութեամբ պիտի սորվիք ուրիշին դործոց չխառնուելու:

— Խղճմտանքը շատ ընտիր գիրք մ'է բարոյական վարդապետութեան. պէտք է որ ստէպ աչքէ անցնենք այս գիրքը:

— Յաջողութիւնը բարեկամ կ'ստանայ. իսկ ձախորդութիւնը կը փորձէ զանոնք:

— Յիմարին խօսքը՝ խելացի մարդը շատ չի նեղեր:

— Աղուեսին քարողելու ժամանակ՝ ձագերուդ աղէկ հոգ ունեցիր:

— Վայ այն տանը՝ որ մէջը սաստել չի կայ:

— Աղէկ հագուիլ կապուիլ՝ միայն դրանք առջին աւլած աղտոտ տունի կը նմանի:

ՍՈՒՏԻՆ ՕԳՈՒՏԸ

— — —

Ղքատ գիւղացի կին մը պտուկ մը լեցուն մեղր ժողուեց, այս մեղրն իր ութ տարեկան որդւոյն ձեռքէն ապահով ընելու համար՝ ըսաւ անոր. « Զըլլայ որ այս պտուկին ձեռք զարնես ու մէջինէն ուտես. վտան զի զօրաւոր թոյն է, քիչ մը կերածիդ պէս կը մեռնիս: »

Այս ազգարարութենէն ետքը հարկ եղաւ գեղացի կնկան՝ որ իր տան գործքերուն համար քաղաք երթալ: Տունէն դուրս ելնելէն առաջ՝ որդւոյն ըսաւ՝ թէ զգոյշ կենայ, և նայի որ անգղը՝ հաւուն ձագերը, որոնք պարտէզը աղատ կը պտըտէին, չի յափշտակէ: Պատիկ տղան կրցածին չսփ շղու թիւն ըրաւ, բայց անգղը եկաւ ձագերուն երկուքը յափշտակեց տարաւ: Աւելի մեծ փնտս չկրելու համար՝ խեղճ տղան ճար մը մտածեց ու բռնեց հաւուն ձագերը չուանով իրարու կապեց, որ թշնամին զիրենք մինակ ու զատուած գլուխներով քանի մը հատ ալ չի յափշտակէ. բայց բանն իր խորհածին հակառակը եղաւ:

Անգղը եկաւ , միատեղ ժողուած և կապուած վառ-
եակները դիւրութեամբ յափշտակեց տարաւ :

Այս դժբաղդութիւնը խեղճ տղան մեծ յուսահա-
տութեան մէջ ձգեց . և դիտնալով որ մայրը տուն դար-
ցած ժամանակ զինքը չարաչար պիտի պատժէ , ուզեց
ինքզինքը թունաւորել . ուստի գնաց վերոյիշեալ մեղ-
րով լեցուն պտուկին քով ու անոր մէջ եղած և թոյն
լսուած պատուական մեղքը փառաւորապէս կերաւ և
գնաց մէկ անկիւն մը պառկեցաւ :

Քիչ ատենէն մայրը տուն դարձաւ , տեսաւ որ
ձագերուն ամենքն ալ վերացեր են , հասկցաւ որ իր
որդւոյն անհողութենէն այդ փնասն եղեր է , բարկու-
թեամբ հաստ գաւազան մը առաւ և կ'ուղէր աղէկ մը
դրոշմել . իսկ տղան չուտ մը անոր ոտքն ինկաւ ու լա-
լով կ'աղաղակէր . « Մայրիկ , մայրիկ , իս մի ծեծեր .
կեցիր քիչ մը , և քանի մը ժամէն պիտի մեռնիմ : »

— Ինչո՞ւ պիտի մեռնիս , չար զաւակ :

— Ինչու որ պտուկին մէջի եղած բոլոր թոյնը կ'երայ
կինն այս լսեւէն ետքը տարակուսի մէջ մնաց՝ թէ
արդեօք ինքն իր վրայ բարկանայ , թէ տղուն միա-
մտութեանը վրայ խնդայ . ինչ ընէր , օգուտ մը չու-
նէր , իր մէկ սուտոփն այնչափ փնասի պատճառ եղած էր :

ԳԱՌՆՈՒԿ

Կ Ա Մ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

— — —

աբրի դիւղի մէջ բարի մարդ մը
կար , որուն անունն էր Կարա-
պետ : Այս պատուական անձը
թէպէտ և շատ ծեր չէր , բայց
անբուժելի ախտով մը մահուան
անկողինը ինկած էր , և կ'զգար
որ իր վախճանը մօտ է , կանչեց սի-
րելիներն՝ որ վերջին հրաժարականը
և իւր օրհնութիւնը տայ :

Ազնիւ ամուսինն՝ իր տաանըմէկ տա-
ն. ք. րեկան Արմենակ անուն տղան , ինը տա-
րեկան Արտէմին հետ , և գեռ փոքրիկ Իմաստիկը գերկը

առած՝ արտասուալից աչօք իրենց հօրն անկողնոյն առջեւ բերաւ :

« Ինչո՞ւ կու լաք, սիրելիք, » հարցուց օրհասականը տկար ձայնով մը . « Մի լաք ու բաժանու մն մի դառնա-

Օրհնութիւն հօր հաստատե գտուն որդւոյ

ցընէք : Աստուծոյ ձայնը ահաւասիկ զիս կը կանչէ ու պէտք է որ հնազանդիմ, Երանի անոր՝ որ հանգարտ խղճիւ այս աշխարհս կը թողու : Յաւիտենականութեան դռներն հասած՝ կրնամ վկայել որ հաւատարմութեամբ և սրբութեամբ Աստուծոյ ծառայեցի, ուստի համար-

ձակութեամբ մահուան դիմաց կրնամ ելնել : Եկէք, մօտ եկէք զաւկըներս, որ զձեզ օրհնեմ :

Յառաջանօք ծնկան վրայ ինկան տղայք անկողնին քով ու հայրերնին դողդոջուն ձեռուներն անոնց դըլուխը դրած՝ ամուր ձայնով ըսաւ . « Օրհնութիւն հօր « հաստատէ զտուն որդւոյ » ըսաւ Աստուած . ուստի ես « ալ զձեզ կ'օրհնեմ և ուրախութեամբ կը մեռնիմ, « վստահ ըլլալով որ Աստուծոյ այս խօսքը ձեր վրայ « պիտի կատարուի : Չեր մօրն հնազանդ եղիք, սիրե- « լինե՞րս, զիրար սիրեցէք որ ես ալ երկինքէն ուրա- « խութեամբ ձեր վրայ նայիմ, Տառապանաց մէջ որ « իյնաք՝ զԱստուած ձեր սրտին մէջն ունեցէք : Զգո՛յշ « եղիք՝ որ մեղաց մէջ չ'իյնաք . Աստուած ձեր հետն ըլլայ : »

Հոս հիւանդն հոգին աւանդեց, և մահուան հըրեշտակը յետին շունչը անոր շրթունքներէն համբուրեց առաւ : Աղնիւ ամուսնոյն ու սիրելի որդւոցը սիրտը ինչպիսի դառն ցաւով լեցաւ՝ չենք կրնար նկարագրել երբ որ իրենց հայրն դեղնած ու չնչապառ տեսան :

Պատուական Պարոն Կարապետին մահուան լուրը՝ բովանդակ դիւղին մէջ խորին սուգ ձգեց : Ամէն դրացի իր սիրելի բարեկամը կորսնցնելուն սաստիկ կը ցաւէր : Շատ փառաւոր թաղում ըրին և իր հայրենական գերեզմանը թաղեցին :

Երբ որ աղնիւ ամուսնոյն մահուան ցաւը սկսաւ մեղմանալ, կինը նորէն իր անական զբաղմանցը դարձաւ : Հանգուցեալը թէև ունեւոր չէր, բայց քիչ մը

բան ձգած էր . ութ տասը հատ ոչխար ունէր , որոնց կաթովը կը սնանէին և փոփոխակի օր մը Արմենակ և օր մը Արտէմ զանոնք մօտի դաշտը կը հանէին արծելու , և այն փոքրիկ ոչխարաց խումբը՝ բնութեամբ հան-

Պարսպ գաւած ժամերը կարդալով կ'անցնէր

գարտ , իրենց փոքրիկ տէրերնուն չորս կողմը սփռուած կանաչ խոտերուն վրայ կ'արծէին : Եւ Արտէմ երբ զանոնք առջին ձգած անէն դուրս կ'ելնէր , հետը միշտ գիրք մը կ'առնէր , և պարսպ գաւած ժամերը կարդալով կ'անցնէր :

Տան տիկինը խնայութեամբ պէտք եղածը կը գործածէր , և երթալով ունեցածնին կը հատնէր : Տղայք ամէն առաւօտ նախ իրենց աղօթքը կ'ընէին , և ետքը մայրերնին մէկ մէկ գաւաթ կաթ կը բաժնէր , որ գոհութեամբ կը խմէին , ետքը երբ լուսնար ամեն մարդ-

Ունէն առաւօտ իրենց աղօթքը կ'ընէին

իր գործին կ'ըրաղէր : Եթէ Արմենակ տունը գտնուէր , տանը պէտք եղած ծառայութիւնները կը կատարէր , ջուր կը բերէր մօտի աղբիւրէն , և շատ անգամ գիւղէն հեռու եղած փոքրիկ անտառներուն մէջէն փայտ կը ժողուէր իրենց ձմեռուան պաշարի համար : Նոյնպէս

ալ Արտէմ երբ ոչխաները արածելու կարգը իրեն չը դար և տունը մնար՝ իր մօրը հետ միշտ կաշխատէր՝ իր եղբարցը ճերմկեղէնները լուալու, և տանը մէջ եղած բոլոր փոքրիկ ծառայութիւնները կը կատարէր, կարծես թէ պղտիկ տանտիկին մ'էր, որ վեր վար կը վազէր: Եթէ ձմեռը դար և տնէն դուրս ելնելու անկարող լինէին՝ ոչ թէ ցերեկները, այլ և գիշերներն անգամ կանգ եղին լուսովը կ'աշխատէին: Արմենակ իր դա-

Գիշերներն անգամ՝ կանգեղին շուռով կ'աշխատէին

սերը կը սերտէր, և փոքրիկ քոյրերը միշտ կար կը կարէին, որոնցմէ եկած ստըկով իրենց փոքրիկ ընտանիքը կը սնանէր:

Բայց ինչպէս ըսինք, իրենց հօրմէն մնացած քիչ մը հարստութիւնը հատած լինելով՝ և իրենց վաստակն ալ զիրենք հոգալու անբաւական լինելուն, սկսեցին ոչխարներն մէկիկ մէկիկ ծախել, և եղաւ օր մը որ ալ

հատ մը ոչխար չի մնաց և մինակ դառնուկ մը պահեցին՝ որնոր թէ Արտէմին և թէ Արմենակին սիրականն էր: Տղայք այս փոքրիկ դառնուկը շատ անգամ գեղեցիկ ժապաւեններով կը զարդարէին, և գրեթէ իրենց քովէն չէին զատէր, դառնուկն ալ փոխադարձաբար անոնց յարած էր սիրով: Ալ առաւօտեան նախաճաշիկնին մինակ հաց էր, բայց և այնպէս գոհանալով Աս-

Իրենց հացը այն սոքատին կուտային

տուծոյ պարգեւած այս մեծ շնորհքին՝ զանի փափաքով կ'ուտէին: Շատ անգամ երբ աղքատ մը տեսնէին իրենց հացը այն աղքատին կ'ուտային ուրախութեամբ և իրենք անօթի կը մնային:

Իրենց նստած տան վարձուն ժամանակը լրացած էր, և վարձքն ալ շատ սուղ էր: Տնէն ելնելու օրերնին՝ Արմենակ հարցուց մօրը, թէ «Արդեօք իր պղտի դառնուկն ալ պիտի ծախէ, վասն զի՝ այսուհետեւ խոտ դժուարաւ պիտի գտնենք» ըսաւ:

Աղէկ գիտէր մայրը՝ թէ տղան ինչպիսի սիրով ան-

մեղ կենդանւոյն հետ կապուած էր : Աշուքները լեցան , պլլուեցաւ սիրական զաւկին ու սիրտը ելած . « Չէ , Արմենակ , ըսաւ , դառնուկդ չպիտի ծախենք , կրնանք իրեն խոտ գտնել » : Յնժացաւ տղան որ իր սիրուն գառնուկը պիտի պահեն :

Արմենակ

Արմենակ հօրը մահուան վրայ , ժամանակէն առաջ ծանր գլուխ եղաւ , թէեւ երբեմն երբեմն իրեն հասակակից տղոց հետ կիրակի օրերը կը խաղար , բայց իր հօրը մահուան անկողնոյն մէջ խօսածները իր սրտին մէջ տպաւորուած էին : Առաջները շատ կրակոտ էր , և երբեմն տղայական անզգուշութիւններ կ'ընէր . բայց քանի իր հայրը կորսնցուց , ինքն ու քոյրը՝ իրենց փոքրիկ քոյրերնին բարի ծնողքի մը նման կը սնուցանէին

և իրենց մօրը սիրտը մխիթարելու ու ամեն հրամանին հնազանդելու միշտ պատրաստ էին :

Իրենց մօրը հոգն ու մոմոտուքը երթալով կ'աւելնար , քանի որ կը տեսնէր իրենց հատոյթներնուն պակսիլը : Բարի Արմենակին երկար ատեն անձանօթ չէին կրնար մնալ այս նեղութիւնները , մէկ մը որ ստոյգ ըմ-

Բարի ծնողքի մը նման կը սնուցանէին

բռնեց ու իմացաւ թէ մօրը սիրտը մեծ տառապանաց մէջ է , ալ այնուհետեւ որոշումն ըրաւ :

Գարնան պայծառ օր մը արեւը դեռ չեւած՝ Արմենակ իր դառնուկը հետն առած ձեռքը գաւազան մը՝ դէպի Սամաթիա ճամբոյ ելաւ , որ Մաքրի դիւղէն ժամ ու կէսի չափ հեռու է :

Քանի որ Սամաթիոյ կը մօտենար , աւելի սիրտը կը խշխշար , ալ աւելի խանդաղատանօք անմեղ գառնուկը կը փայփայէր , կարծելով թէ սպանդարան առեր կը տանէր : Ճամբան անդամ մը կարծես գառնուկը

բնագդմամբ իմացաւ ու ետ դարձաւ . Արմենակ նստաւ գետինը և իր քով կանչեց ու սիրեց :

Երբ Սամաթիա հասաւ՝ ժամը տասն երկուք զարկաւ , գառնուկը բռնած անկիւն մը կեցաւ , և ուշադրութեամբ անցնող դարձողներուն երեսը կը գննէր : Ժամ մը հոն կեցաւ , մէկ մ'ալ անդիէն լաւ հագուած մարդ մը աչքին հանդիպեցաւ . որուն երեսը չեմ գիտեր ինչ անուշութիւն ու բարութիւն նկարուած էր : Արմենակ մօտեցաւ անոր ու վախկոտ ձայնով մը հարցուց

— Տէր , գառնուկս կը գնէ՞ք :

Մարդը հաճութեամբ մը տղուն նայեցաւ և անոր անմեղ ու պարզ դէմքը դիտելէն ետքը պատասխանեց

— Ինչո՞ւ գառնուկդ պիտի ծախես :

Արմենակ անկեղծութեամբ՝ անծանօթ մարդուն ամենայն ինչ պատմեց :

— Է՛ , ըսաւ անծանօթը , կրնայ ըլլալ որ գնեմ . գառնուկդ սիրեցի , բայց բանն այն է որ գնոյն կողմանէ իրարու իրաւախոհ ըլլանք :

— Ես չեմ գիտեր թէ՛ գառնուկները ինչ կ'արժեն . բայց համոզուած եմ որ հրամանքնիդ ինչ գին որ տաք , գառնուկս այնչափ կ'արժէ :

— Ուրեմն եկու հետս , կարծեմ գոհ պիտի ըլլաս , վասն զի դու բարի տղայ մը կ'երեւաս :

Քիչ մը վերջը անծանօթը Արմենակայ հետ մեծ ու փառաւոր տան մը առջեւ հասան և դուռը բացուելով ներս մտան : Տէրը հրամայեց ծառային որ գառնուկն

պարտեղ տանի և առատ խոտ տայ անոր : Իսկ Արմենակը իր սենեակը տարաւ , և ծառայի մը ապսպրեց որ թարմ և աղնիւ հաց , կարագ և հաւկիթ բերէ : Երբ Արմենակայ հրամցուց որ ուտէ , տղան ցաւելով մը գլուխը թօթուեց . « Չեմ կրնար , ըսաւ , մօրմէս ու քոյրերէս աղէկ նախաճաշիկ ընել » ու մինակ հաց կերաւ :

Այսպիսի որդիական սէր մը անծանօթ մարդուն սիրտը շարժեց . և կերակրի ժամանակ պատմել տուաւ տղուն իրենց գլխուն եկածը . երբ Արմենակ կշտացաւ՝ անծանօթը գառնուկին համար հինգ խոշոր ու ճերմակ մէծիակցէ դրաւ սեղանին վրայ :

— Աս իրիտ շատ է , տէր իմ , ըսաւ Արմենակ , այսչափ ոտակ գառնուկիս համար չեմ կրնար առնուլ :

— Ա՛ւ , բարի որդեակ , ըսաւ վեհ գնողը , կարծես որ ես չեմ գիտէր թէ գառնուկներուն արժէքը ինչ է .

— Եթէ այդպէս կարծէք , ըսաւ Արմենակ , մեծկակ աչքերով մարդուն երեսը նայելով , որ գառնուկս այդչափ կ'արժէ :

— Անշուշտ այդպէս է :

— Է՛հ , ուրեմն կ'առնում , ըսաւ Արմենակ ու դրամները դրպոնը դրաւ : Բայց աղաչանք մ'ալ ունէի , շարունակեց . եթէ կարելի է , տէր իմ , գառնուկս մորթել չիտաք :

Անծանօթը չի մորթելու համար խօսք տալէն ետքը՝ Արմենակայ ձեռքը բռնելով՝ զինքը խրատեց որ միշտ այսպիսի առաքինի և բարի վարք մը ունենայ և

կարելի է, ըսաւ, որ մը առաքինութեանցդ վարձքը ստանաս :

Արմենակ երբ տուն դարձաւ, ինկաւ մօրը գիրկը, գառնուկս շատ աղէկ դնով ծախեցի, ըսաւ ու ստակը

Արմենակայ անորը խոնկով՝ զինքը խրատեց

իրեն յանձնեց : Մայրը իւր տեսածներուն չէր հաւատար . տղան եղածը պատմել որ սկսաւ, խմացաւ մայրը՝ որ աղնուական սիրտ մը տղուն որդիական սէրը վարձատրել ուզեր է :

Հանգուցեալ Պ. Կարապետին հաւատարիմ հին բարեկամներէն մին, որ բարեկամին մեռնելէն ետքը անոր

ընտանեաց միշտ այցելութեան կ'ուզար, և ամէն օր քանի մը ժամ անոնց կարդալու և դրելու գաս կ'ուտար որով շատ ժամանակ կարդալով կ'ըրաղէին :

Շատ ժամանակ կարդալով կ'ըրաղէին

Կիրակի առաւօտ մը՝ վարժապետնին հետը անծանօթ անձ մը տանը դռնէն ներս մտաւ : Արմենակ երբ անծանօթ տեսաւ, պաղեցաւ մնաց, մէկէն իր մօրը վերայ վաղեց, « Մայր, մայր, գառնուկս ծախու առնող անձը մեր տունը եկաւ :

Մայրերնին շուտով ներս հրամցուց, և քիչ մը հանգըստանալէն վերջը, տղայոց վարպետը որբեւայրի կնոջ օրտանց ուրախակից եղաւ, և նոյն բարերարին դիտաւորութիւնները խմացուց : Որով խեղճ կինը վերահասու եղաւ թէ՛ այն անձը հարուստ և աղնուական անձ մ'է, որ իր բոլոր ընտանիքը կորսնցնելէն ետքը՝ իր գլխուն եկած դժբաղդութիւնը մոռնալու համար՝ միշտ բարեւորութիւններ կ'ընէ :

Այն օրէն ետքը՝ այս երեք տղայքը կանոնաւոր վարժարան մը դրուեցան, և այսպէս շարունակեցին քանի մը տարի, և իրենց տանը ծախքն ալ այն բարերարին կողմէն կը հոգացուէր:

Օր մը Պ. Յովհաննէս (բարերարին անունը) ուղեւորվ իր սաներուն այցելութեան երթալ, յանկարծ տնէն ներս մտաւ. երկու քոյրերը՝ որոնք կատարեալ մեծցած էին, վաղեցին զինքը դիմաւորելու:

Պ. Յովհաննէս՝ իրեն զաւակացը պէս կը սիրէր զանոնք և միշտ ասոնց վարմունքը կը դիտէր, և այսպէս գրեթէ ամէն շաբթու իր այցելութիւնները կը շարունակէր:

Անգամ մը երբ երթալու վրայ էր, տղաքները իր քովը առնելով՝ անոնց մօրը հետեւեալները ըսաւ:

«Ազնիւ տիկին. իմ տարիքս լրացած է, և վախճանս մօտ, ես ալ երկու աղջիկ և մանջ զաւակ մը ունէի, որոնք անդու թ մահուան զոհ պային: Զուտկացս քաղցը յիշատակը մինչեւ այս վայրկեանս սիրտս կը կեղեքէ. մինակ երբ ձեր սիրելի ընկերութիւնը կը վայելեմ, սիրտս քիչ մը կ'ամփոքի: Այս օրս ընէ սկսեալ այս սիրուն աղաքները ինձ որդեգիր կ'ընդունիմ և իբր իմ հարազատ զաւակներս իմ ժառանգորդս կը կարգեմ: Եթէ ես վախճանիմ, իմ բոլոր հարստութիւնս և գոյքերս այս երեք տղայոց կը թողում. այն պայմանաւ՝ որ իրենք ալ իրենց նման կարօտ տղոց գաւառակները ծախու առնեն:

Խեղճ կինը՝ այլալեւով այսչափ բարութիւններէ,

արտասուելից աչօք իր զաւակացը հետ ծնկան վրայ եկաւ և շնորհակալ եղաւ: Այսպէս իրենց վրայ սքանչելապէս կատարուեցաւ Աստուծոյ այն խօսքը «Օրհնութիւն հօր հասարակ զբան որդւոյ»:

Այն օրէն փոքրիկ ընտանիքը, Պ. Յովհաննէսին փառաւոր տունը փոխադրուեցան, և Արմենակ ալ անոր վաճառատունը գնաց: Իր սրամտութեամբը ութ տարիէն վերջը բոլոր վաճառատան գործառնութիւնները կը կատարէր և քիչ մը վերջը իր երկու քոյրերը ամուսնացուց:

Իսկ գաւառիկը՝ որ այս ամէն յաջողութեանց պատճառ եղած էր՝ մինչեւ իր մահը մեծ հոգածութեամբ սղահուեցաւ: Պ. Յովհաննէս վաթսուն տարեկան հասակին մէջ վախճանեցաւ, և բոլոր հարստութիւնները կտակաւ այն փոքրիկ ընտանեաց թողուց՝ որ մինչեւ այսօր այն սերունդը կը շարունակէ Մաքրի գիւղի մէջ:

ԵՐԵՔՔԱԶԱԶԱՐԴ

Լուսնական և լու աշխարհազրութիւն գիտցող աղայքի գիտեն որ Ափրիկէ՝ աշխարհիս որ մասին մէջ է, և այն ընդարձակ երկրին մէջ որչափ զանազան ազգեր և յեղեր կը բնակին, բայց մեր հիմակուան պատմելիք պատմութեան համար՝ հարկաւոր է փոքր տեղեկութիւն մը տալ Զ-ը՝ ըսուած յեղին վրայ:

Այս յեղը սեւ ափրիկեցիներն են՝ և բնակած տեղերն Ափրիկէի Արեւելեան եզերքը կ'իյնայ, և արեւմուտքէն, հիւսիսէն և հարաւէն սահմանակից է Անգղիական տէրութեան ունեցած երկրներուն, որ Ափրիկէի մէջ կը գտնուի:

Զուլունները գրեթէ մերկ են, և ահռելի դէմքեր ունին, իրենց բնակարանը գրեթէ գետնի հաւասար խողովներ են, որոնց աւելի կը վայլէ այր կոշեւ քան

Սեթիվայո . Թագաւոր Զուլուններու

Թէ բնակարան : Շատ վայրերն բնաւորութիւն ունին , գրեթէ վայրի գազանէ մը տարբերութիւն չունին : Զուլունները պատերազմասէր են , թէեւ վայրենութեան մէջ են , սակայն զինուորական լաւ կազմակերպութիւն ունին . և երեսուն տարեկանէն վար զէնք բռնելու կարող , ամեն Զուլու զինուոր է : Զէնքերնին է տէգ կամ նիզակ , լախտ և վահան :

Անգղիացիք այս տարի պատերազմի բռնուեցան Զուլուններուն թագաւոր Սեթիվայոյ հետ . քանզի վայրերն Զուլուններ շատ անգամ Անգղիացւոյ այն կողմերը ունեցած երկիրները կ'ստպատակէին և շատ բարբարոսութիւններ կ'ընէին :

Զուլուններուն թագաւորը բանի տեղ չի գնելով Անգղիացւոյ բողոքը՝ Անգղիացիք ալ պարտաւորեցան անոնց երկիրը արշաւել : Անգղիացւոյ մէկ բանակը չարաչար յաղթուեցաւ . բայց կամաց կամաց Անգղիացւոյ օգնութիւններ հասնելով յաղթեցին այս վայրերն ցեղը և հնազանդութեան բերին :

Ասոր վրայ Զուլուններուն թագաւորին եղբայրը անձնատուր եղաւ . Անգղիացւոյ , և թագաւորն ալ ուզեց հաշտութիւն ընել , բայց Անգղիացիք մերժելով՝ այս տարուան Յուլիս 3 ին սաստիկ յարձակմամբ՝ Զուլուններուն մայրաքաղաքը՝ Ուլունտի գրաւելով կործանեցին : Թագաւորին ճարը հատնելով Անգղիացւոյ անձնատուր եղաւ :

Նաբօլէօն Գ. Գաղիացւոյ գահակորոյս կայսեր միակ գաւակը , Լուի Նաբօլէօն իշխանը Անգղիացւոյ բանակը

Լուի Նարդին իշխան

կը գտնուէր, և 23 տարեկան էր: Այս իշխանը 1879 Յունիս 1ին Անգղիական փոքր հեծելազորներու գնդի մը հետ, որուն տեղակալն էր Հարէյ, երբ քննութեան համար կ'երթային, իսկոյն իշխանին բոլորտիքը չըջապատեցին այս վայրենի մարդիկները, որոնք առանց տեսնուելու եգիպտացորենի մը արտին մէջ դարանակալ կ'սպասէին: Իշխանը և իր հետի եղողները յանկարծակիի եկան, և ըստ մեծի մասին փախչողները աղատեցան: Լուի իշխանը ի դուր փորձեց ձիուն վրայ ցատկել, վասն զի ձիուն թամբը (էյէր) լաւ մը կապուած չըլլալուն ձիէն վար ինկաւ և վայրկեանի մը մէջ Զուլուներէն սպաննուեցաւ:

Ականատես վկայ մը հետեւեալը կը պատմէ: «Մարմինը գետնին վրայ տարածուած էր մերկանդամ, վարսէնդալի լեռնամէջին մէջ, ուր իշխանը Զուլուներէն սպաննուեցաւ: Կուրծքը ծակուած էր մէկ քանի հարուածներէ, աջ քրքր բոլորովին տեղէն ելած էր և փորն ալ բաց: Իւր դիմագծութենէն այնպէս կ'երեւէր որ մեռնելու ատեն շատ նեղութիւն չէ քաշեր, թէեւ տասն և եօթը նիզակի հարուածով զարնուած էր: Հարուածներուն ամենքն ալ կուրծքին և երեսին վրայ էին, վերջապէս վայրենիներուն դէմ ընդդիմանալով մեռած էր »:

Նաբօլէօն Գ. ի որդւոյն մարմինը Էրոպա փոխադրուեցաւ արքունի պատերազմական նաւով մը Յունիս 11ին, և Անգղիական երկրին մէջ փառաւոր յուշարկաւորութեամբ թաղուեցաւ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0349377

